LIETUVIŲ KALBOTYROS KLAUSIMAI, XXVI (1987)

PRANAS KNIŪKŠTA

LITERATŪRINĖS KALBOS RYŠIAI SU GYVĄJA KALBA

Juozo Balčikonio šimtosios gimimo metinės yra svarbus mūsų kalbotyros įvykis ir kalbos kultūros šventė. Simboliška, kad nuo jo gimimo praėję metai apima visą dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos istoriją. J. Balčikonis pasaulį išvydo, kai spauda galutinai nulėmė bendrinės kalbos pagrindą ir principus, kuriuos vėliau įtvirtino ir išplėtojo Jonas Jablonskis. J. Balčikonis augo ir brendo kartu su bendrine literatūrine kalba. Jo pažiūras iš dalies formavo J. Jablonskio darbai ir idėjos, iš dalies tos pačios socialinės sąlygos, kurios veikė ir lietuvių literatūrinę kalbą.

Prie J. Balčikonio pažiūrų labiausiai pritapo J. Jablonskio principas, kad literatūrinės kalbos pagrindas yra gyvoji kalba. J. Balčikonis jį taikė visoms kalbos praktikos sritims – vertimams, kalbos taisymams, kalbos mokymui vidurinėje ir aukštojoje mokykloje – ir jo laikėsi visą gyvenimą. Per šešis jo veiklos dešimtmečius lietuvių literatūrinė kalba galutinai susiformavo ir buvo išplėtota, šiek tiek keitėsi ir ji pati, ir jos teorija, ir pagaliau santykiai su kitomis kalbos sritimis, bet profesoriaus pasitikėjimo gyvąja kalba niekas nepajudino.

J. Balčikonio strategija buvo paprasta ir aiški: kalbėk ir rašyk, kaip kalba tavo tėvai ir kaimynai. Į literatūrinę kalbą žvelgiant dabartiniu požiūriu, toks nusistatymas gali atrodyti kiek vienpusiškas, bet profesorius jį taikė labai vaisingai: jis tiko prie ano laiko aplinkybių ir poreikių. Tokį metodą buvo susidaręs, kai literatūrinė kalba raiškos būdus beveik ištisai ėmė iš liaudies šnekamosios kalbos ir beveik visa visuomenė kalbos kelią pradėdavo nuo tarmių ir šnektų. Literatūrinė kalba ir jos vartotojai kitos patikimos atramos neturėjo. Iš šalies į ją brovėsi daugiausia svetimybės ir sintaksės raizginiai, primityviai sudaryti pagal kitų kalbų pavyzdį. J. Balčikonis visų pirma rūpinosi nuo tos ligos apsaugoti jaunąją kartą, kuriai reikėjo pereiti tarmės ir bendrinės literatūrinės kalbos kryžkelę. Geriausią imunitetą nuo jos galėjo ugdyti gyvoji kalba, o profesoriaus pratybos buvo tarsi gydomoji gimnastika, kurios jokie fabrikiniai vaistai neatstoja. Profesorius mokė ir konkrečiais pavyzdžiais, ir dar daugiau – ugdydamas intuiciją ir kalbos jausmą. Kai gyvosios kalbos pozicijos tvirtos, ja galima pasikliauti be taisyklių ir įrodinėjimų.

Principu „taip žmonės šneka“ literatūrinė kalba niekada neapsiribojo. Juo toliau, juo labiau pradėjo prireikti ir kitokios atramos bei kitų argumentų. Socialinės aplinkybės, visuomenės poreikiai, kalbos pokyčiai sukuria naujų kalbos problemų, kalbos praktika darosi sudėtingesnė. Randasi naujovių, kurių nebegalima laikyti paprasta neigiamąja gyvosios kalbos priešprieša. Literatūrinei kalbai nebeužtenka

to, kas tiesiogiai paimama iš tradicinės kalbos. Jos pavyzdžiu kuriama naujų žodžių ir pasakymų, praplečiamos žodžių darybos ir sintaksės išgalės. Literatūrinė kalba darosi savarankiškesnė sistema, vis labiau pradeda remtis savo ištekliais, žiūri savo pavyzdžių ir dėsnių. Kalbos stichija pradedama laikyti žemesniąja pakopa, aukštesniojoje atsiduria gramatika su savo taisyklėmis, kurias reikia išmokti ir atsiminti. Tiesioginė gyvosios kalbos įtaka nebetenka lemiamos reikšmės ir kalbos planingos tvarkybos nebegali nustelbti. Sodžiaus žmonių šneka reikiamų atitikmenų arba pritrūksta, arba jie nebepatenkina išaugusių kalbos poreikių. Kalba leidžia naujų atžalų, kurias būtina tikrinti kitais būdais.

Tradicinės gyvosios kalbos principas darosi ribotas ir todėl, kad daugėja žmonių, užaugusių be jos. Jie iš to, „kaip žmonės šneka", negali pasimokyti. Kurį laiką betarmių kalbos vartotojų interesus galima ignoruoti, bet ilgainiui su jais irgi reikia ką nors daryti. Paliktas be priežiūros jų kalbos miestėjimas pradeda veikti visą kalbą. J. Balčikonis jį laikė neišvengiama blogybe ir, kaip matyti iš laiško L. Dambriūnui, perdėtai dramatizavo: „Ima baimė, kas bus iš mūsų kalbos, kada jos likimą paims į savo rankas miestuose išaugusi karta – be tarmės, be gyvo kalbos jausmo. Kas bus, vaizdžiai nupiešė Dr. Algirdas Margeris savo veikale „Amerikos lietuviai ir angliškųjų skolinių žodynas"[1].

Profesoriaus keltas retorinis klausimas mums darosi visai realus, bet nei kalbiniu, nei socialiniu požiūriu negalime sutikti su polemikos padiktuotu atsakymu į jį. Pats gyvenimas reikalauja į tą dalyką pažiūrėti dabarties akimis ir iš to padaryti savo išvadas.

Jau dabar miestuose augusi karta dirba įvairų su kalbos praktika susijusį darbą. Turime nemažai betarmių rašytojų ir žurnalistų, lituanistų mokytojų ir literatūros kritikų, redaktorių.

Iš esmės pagrįstas buvo profesoriaus nerimas dėl silpstančio kalbos jausmo. Iš spaudos, o ypač iš nespausdintų raštų ir šnekamosios kalbos matome, kad sparčiai daugėja žmonių, kuriems jo pradeda trūkti. Prikuriama vis naujesnių iškraipytų žodžių reikšmių, keistos dirbtinės sintaksės, jungiamos nesuderinamos žodžių formos ir reikšmės. Silpstančią kalbos nuovoką akivaizdžiai rodo netikusi priesagos *-iškas* būdvardžių vartosena (*gyvenimiškas patyrimas*) ir priesagos *-inėti* aklas segiojimas prie veiksmažodžių (*Likus penkioms minutėms, atsilikinėjome penkiais taškais*). Kalbos jausmą turintis žmogus nesudvejojęs pasakys – *buvome atsilikę*. Sudurtinių formų vartosena (nemokėjimas jos vartoti) iš viso gerai rodo žmogaus kalbos nuovoką. Tą patį galima pasakyti apie tarinio įnagininką, daiktavardišką būdvardiškųjų žodžių vartoseną (*iš pasakyto matyti, nurodytą reikia vykdyti*). Kalbos kurtumą rodo šitaip vartojamos veiksmažodžių formos: *Nuvykau stebėti Diusburge įvykusias pasaulio pirmenybes*. Kaip galima stebėti tai, kas jau įvyko?

Dėl tokių kalbos bėdų iš dalies, be abejo, kaltas miesto aplinkos atotrūkis nuo gyvosios kalbos šaltinių. Bet miestą tapatinti su prasta kalba ir vien jam versti vi-

[1] Balčikonis J. Rinktiniai raštai. – V., 1982, t. 2, p. 260–261.

sas bėdas būtų ir užgaulu, ir neteisingą. Kalbos šlamšto randame ir kaimo kilmės autorių raštuose, o dabartiniame kaime gali išgirsti tokių kalbos šiukšlių, kad, K. Sajos žodžiais tariant, „net gėda klausytis“[2]. Dabar svarbesnė darosi ne miesto ir kaimo, o gyvos ir dirbtinės arba dar svarbiau – tikros ir iškraipytos kalbos priešprieša. Didžiausią pavojų kelia ne šiaip dirbtinė, o nevykusiai iškraipyta kalba.

Jau nebepakanka pasakyti, kad literatūrinės kalbos pagrindas yra gyvoji kalba. Nuo jos nutolę, ne būtinai darome mirtiną nuodėmę. Kadaise vyravusį tokį požiūrį išklibino funkcinių stilių teorija ir praktinė specialiųjų sričių kalba. Kad ir kaip mokėdamas gyvąją kalbą, ir išradingiausiai vartodamas jos faktus, nepasitelkęs specialiųjų terminų ar specialiųjų stilių sintaksės, nepasvarstysi mokslinių kosmonautikos ar politinės ekonomijos problemų, neparašysi „Civilinio kodekso“, neišversi „Kelių eismo taisyklių“. Čia gyvosios ir specialiosios, kitaip sakant, – dirbtinės, kalbos opoziciją lemia ne kalbos vartotojas, o funkcinis stilius.

Savo kelio į bendrąją literatūrinę kalbą ieško karta, išaugusi be tiesioginio gyvųjų šnektų poveikio. Savąja socialinės aplinkos šneka jie negali pasikliauti. Patikimus pamatus jie gauna mokykloje, o ši žmogų įspraudžia į sausus normų rėmus. Gramatikų, vadovėlių, norminamųjų veikalų patarimai neduoda visko, ko sąmoningam ir išprususiam kalbos vartotojui reikia. Jis ieško savo santykio su kalba, derina ją su savo psichika ir poreikiais, stengiasi savaip tvarkyti. Ieško būdų, kaip išvengti šablonų, stengiasi kaip nors užtaisyti skyles, atsiradusias dėl prarastų gyvosios kalbos raiškos būdų. Iš turimųjų rezervų kuria naujas kombinacijas: keičia žodžių junglumo atspalvius, jungia skirtingų sričių ir istorinių laikotarpių reiškinius, nuo raiškių sintetinių formų eina prie loginių analitinių aprašymų. Įvairiais būdais kuriama raiškios ir lanksčios kalbos iliuzija, teikianti paguodą ir pasitenkinimą tiems, kas iš vaikystės neturėjo sąlyčio su gyvosios kalbos versmėmis, bet nori per kalbą išreikšti save ir tarti kūrybišką žodį.

Nenuostabu, kad gyvosios kalbos įtaka literatūrinei kalbai pamažu silpsta. Tai objektyvus ir neišvengiamas reiškinys, kaip gyvosios gamtos nykimas dėl chemijos poveikio ar išglebę raumenys technikos amžiuje. Tik kalbos senųjų ir naujųjų reiškinių santykius, be objektyvių prieštaravimų, dar supainioja subjektyvus žmonių nusistatymas. Esame įpratę nepatikliai šnekėti apie naujoves vien todėl, kad tradicinė kalba jų neturėjo. Netradicinės kalbos pakraipininkai ilgai ir nelengvai siekė lygių teisių su visais.

Dabar pradedame justi ir priešingą dalyką – į gyvąją kalbą pradedama žiūrėti iš aukšto, tarsi į atgyvenusį dalyką. Papeiktas dėl dirbtinio stiliaus ne vienas jau taikosi atsikirsti rašąs naujoviškai, „europietiškai“. Išdrįstama net per spaudą skelbti, jog dėl dabartinių lietuvių kalbos bėdų kalta esanti... „kaimiečių kalba“. J. Balčikonio laikais, jo idėjų veikiamoje aplinkoje, tokią mintį būtų buvę sunku įsivaizduoti, o dabar rimti kalbininkai polemiką su tokios pažiūros autoriumi pradeda nuo to, kad ir jie „visiškai tą patį ne kartą yra tvirtinę“, nors iš tikrųjų jie to nėra darę. Juk vienas dalykas yra įvairios literatūrinės kalbos funkcijos, kurių viena pati pap-

[2] Saja K. Atsakymai į „Kalbos kultūros“ klausimus. – Kalbos kultūra, 1976, sąs. 31, p. 7.

rastoji kalba negali atlikti, ir visai kitas – neribotos beletristinės kalbos išgalės. Viena – ieškoti, kaip praplėsti ir praturtinti gyvąją kalbą, ir kas kita – išdidžiai nuo jos nusigręžti.

Nusistatymas prieš gyvąją kalbą gali pridaryti daug žalos. Paskelbę, kad tradicinė kalba yra pasenusi, lengvai galime pateisinti visokį nutolimą nuo jos, nebepaisyti jos dėsnių, rašyti, kaip kam ateina į galvą. Kaip rodo dabartiniai raštai, nemažai individualiosios kalbos kūrybos iš tikrųjų peržengia leistinas ribas ir pažeidžia lietuvių kalbos dvasią, o kartais ir privalomąsias taisykles. Kai autorius nebejaučia ryšio su gyvąja kalba, net paprastąsias kalbos normas reikia tikrinti pagal gramatikų ir rašytinių vadovų rekomendacijas. Rašytojas arba individualiąją kalbą pradeda kurti peržengdamas bendrąsias normas ir polinkius, arba rašo gramatiškai nepriekaištingai,bet polėkio ir individualaus kvapo neturinčiu stiliumi.

Patikimiausias būdas kurti lankstų ir natūralų individualųjį stilių – kūrybiškai panaudoti tai, kas gyvojoje kalboje egzistuoja. Reikia pasirausti kalbos podirvyje, iššmirinėti dar nenutremptas užuolankas, panarplioti susipynusias vartosenos kilpas ir iš kasdieninių žodžių patiems sumegzti naujus mazgus. Ir viską reikia daryti delikačiai, kad nenutrauktum šaknų, kurias tavo pajudintas žodis yra suleidęs į kalbos sistemą. Reikia jausti, kas ir kaip čia susiklostė per amžius, ką galima judinti, prie ko pirštų nevalia kišti. Tą jausmą iki šiol geriausiai tebeugdo tradicinė kaimo žmonių šneka. Ji yra sukaupusi tautos pažiūras, mąstyseną ir skonį, mažiausiai yra paliesta stereotipų ir svetimų įtakų. Kaimiečių kalbą mes vertiname ne iš įpročio ar sentimentų, o todėl, kad labiausiai atitinka visos mūsų kalbos esmę ir jos pagrindus. Kam į literatūrą reikia eiti šaligatviais, tiems gyvąją kalbą geriausiai atstoja tautosaka ir klasikinė literatūra, šeimoje puoselėjamas žodis. Visa tai ir padeda išugdyti kalbos nuovoką ir jausmą, be kurio sunku rasti tinkamą individualiosios kalbos santykį ir su taisyklėmis, ir su jų nesukaustyta gyvąja kalba. Žinoma, tautosaka negali atstoti funkcinių stilių nei patenkinti betarmių žmonių kasdieninės kalbos poreikių, ji tik padeda ugdyti ir palaiko kalbos jausmą, kurio vis labiau pradedame pasigesti.

Tam tikrų konfliktų su gyvąja kalba jau turi ir kalbininkai, nors jos svarbą puikiausiai supranta ir pripažįsta.

J. Balčikonis apie paprastosios kalbos ir taisyklių prieštaravimus nešnekėdavo: arba gyvąją kalbą laikė įrodymu, kurio nebereikia aiškinti, arba pasiremdavo iš jos išvesta taisykle. Dažniausiai kartojo taisyklę, kad naudininkas su bendratimi tinka tada, kai pasakoma priemonė veiksmui atlikti. Gal ir ne visus gyvosios kalbos atvejus ji apėmė, bet aiškiai iš jos pavyzdžių buvo išvesta. Jei gyvoji kalba su kokia nors bendresne taisykle nesutikdavo, J. Balčikonis palaikydavo realiąją vartoseną. Tokia buvo visa jo praktinė kalbos kultūros veikla. Teoriškai tą savo nusistatymą yra išdėstęs, rašydamas apie *Bilso* ežero vardą: „kaip tariama gyvojoj kalboj, taip reikia ir vartoti“, o toliau ironiškai prideda: „Prieš faktus ir metatonijos dėsniai turi nutilti“[3]. Autentiškų kalbos faktų J. Balčikonis, kaip ir K. Būga, neįtarinėjo

[3] Balčikonis J. Rinktiniai raštai. – V., 1978, t. 1, p. 384.

ir nedraudė vartoti literatūrinėje kalboje, nesvarbu ar rašytinės taisyklės juos apėmė, ar ne.

Dabar kalbos norminimo darbas pasidarė griežtesnis ir racionalesnis. Viską būtinai norime matuoti pagal taisykles, pagal jas kodifikuoti ir vertinti, kas praktiškai vartojama. Taisyklės darosi formalesnės, platesnės ir dirbtinesnės. Suprantama, kad tai padeda lengviau reglamentuoti naujus kalbos reiškinius. Tai palengvina standartizuoti specialiuosius raiškos būdus, pavyzdžiui, terminų darybos priemones, juridinės ar kanceliarinės kalbos štampus. Plečiamas sisteminimo darbas prieina tokią ribą, kad pradeda kirstis su gyvąja kalba. Perdėtos normalizacijos pavojus yra tas, kad į taisykles norime sutalpinti visus kalbos reiškinius, o kas netelpa, stengiamės „pataisyti" arba paskelbiame nenorminiais. Prie jų priskiriami nekalčiausi gyvosios kalbos faktai. Iš spaudos praktiškai jau išguita dauginio skaitvardžio forma *vieni*, neturinti priesagos *-er-*. Keliama ranka prieš būdvardžių *pirmutinis*, *paskutinis* įvardžiuotines formas, remiamasi bendruoju teiginiu, kad priesagos *-inis* būdvardžiai įvardžiuotinių formų neturi. Prie normos pažeidimų priskiriamas žodžių *mãšina*, *Eurόpa* kirčiavimas, nors toks kirčiavimas plačiau paplitęs nei *mašinà*, *Europà*. Ieškoma ir randama vis naujų tariamųjų klaidų, pavyzdžiui, be *j* tariama *melioracija*.

Iš tokios veiklos kalba daugiau praranda, nekaip laimi. Ji niekada netilpo ir dabar netelpa į formalias taisykles. Tai gražiai yra nusakęs K. Ulvydas: „Jokios taisyklės, nors jas sudarinėtų dešimtys mokslininkų dešimtimis metų, nepajėgs aprėpti, išsemti ir išspręsti ištisai visų visitelių galimų šnekamosios kalbos vartojimo atvejų"[4]. Kad kalbos kultūros ir kodifikacijos darbas nesikirstų su gyvąja kalba, reikia išlaikyti kodifikuotosios ir realiosios vartosenos pusiausvyrą. Su tuo, kas kalboje realiai egzistuoja, bet nepritampa prie rašytinių taisyklių, reikia elgtis atsargiai. Iš paviršiaus atrodantis nedėsningas reiškinys gali pasidaryti visai natūralus, jei į jį pažiūrėsime kitu požiūriu. Su kalbos sistema jį gražiai gali susieti kita, nė kiek ne prastesnė, tik ne tokia formali ir tiesmuka taisyklė.

Skaitvardį *vieni* ir be priesagos *-er-* galime suprasti kaip dauginį, nes daugiskaita yra būdinga visų dauginių skaitvardžių forma. Tai gražiai matyti iš antrojo iš eilės skaitvardžio naudininko ir įnagininko: jų paprastosios (pagrindinės) formos yra dviskaita – *dvíem*, *dviẽm*, dauginės – vyriškosios ir moteriškosios giminės daugiskaita – *dvejíems*, *dvejóms*; *dvejaĩs*, *dvejomìs*. Tas pats ir su trečiuoju iš eilės skaitvardžiu: *trìms* – *trejíems*, *trejóms*; *trimìs* – *trejaĩs*, *trejomìs*. Tuos skaitvardžius dar skiria papildomas požymis – priesaga *-ej-*, dauginiams skaitvardžiams suteikianti reikiamą garsinį pavidalą. Dalis formų be jos iš viso sunkiai įmanomos, pvz.: *dv(ej)oms*, *dv(ej)ais*. Pradedant nuo „keturių", ir pagrindinių, ir dauginių skaitvardžių formos yra daugiskaitinės, todėl vienintelis jų skiriamasis požymis pasidaro priesaga *-er-*, pvz.: *penki*, *penkios* – *penkeri*, *penkerios*. Ją pradedame įsivaizduoti kaip visiems dauginiams skaitvardžiams būtiną: skaitvardį *vieni* perdirbame

[4] Ulvydas K. Dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos skyrybos principai. – Kalbos kultūra, 1963, sąs. 5, p. 15.

į *vieneri*, o Krėvės „Gilšėje“ randame net panašiai perdirbtą skaitvardį *trejeri*: *Už trisdešimt trejerių metų atsiminsiu...*[5] Be jokios abejonės, tai išgalvota, atsitiktinė forma. Tenai pat, po šešių eilučių, yra *trisdešimt treji metai*, o po kelių puslapių ir *vieni meteliai*. Skaitvardžiui *vieni* formų skiriamosios priesagos *-er-* nereikia – nuo pagrindinio skaitvardžio jį akivaizdžiai atskiria skaičiaus forma. Pagrindinis skaitvardis *vienas* dėl savo reikšmės daugiskaitos negali turėti, ji reikalinga tik kaip dauginė forma.

Dirbtinai pasunkintas žodžio *Europa* tarimas ir kirčiavimas. Turime taisyklę, kad tarptautinių žodžių balsis *o* tariamas trumpas, dėl to kirtis nuo jo turi nušokti į trumpą galinį skiemenį: *prozà*, *sofà*, o dėl bendros tvarkos ir *Europà*. Daugelis šnektų tą žodį yra sulietuvinusios – taria su ilguoju *o* ir jį kirčiuoja tvirtapradiškai – *Eurόpa*. Kaimiškasis tarimo variantas *Eurόpa* yra toks pat dėsningas kaip ir sunormintoji *Europà*, o svarbiausia – natūralesnis ir parankesnis, nes apsaugo nuo kirčiavimo klaidų.

Kai normalūs kalboje egzistuojantys faktai nepritampa prie suformuluotos ištisinės taisyklės, reikia labiau toleruoti normų variantus. Nėra reikalo redaktoriams ir korektoriams iš *vienì* būtinai daryti *vienerì*. Į pasisveikinimą *labà dienà* drąsiai galime atsakyti galininko forma *lãbą diẽną*. Puikiausiai galima pateisinti tarptautinius žodžius su ilgu tvirtapradžiu *o*, tokius kaip *Eurόpa* ir *sófa*. Ir *mãšina* ne šiaip sau yra paplitusi, o dėl gyvosios kalbos polinkio kirčiuoti pirmąjį triskiemenių tarptautinių žodžių skiemenį. Tas polinkis nėra tirtas ir aprašytas, bet aiškiai jaučiamas. Jį rodo tokie žodžiai, kaip *tãlentas* ir *pròcentas*. Todėl visiškai suprantami yra plačiai paplitę kirčiavimo variantai *kònkursas*, *tránsportas*, *trìmestras*, *vãgonas*, kurie kaip ir *mãšina*, J. Balčikoniui nekėlė jokių abejonių. Negalima žmogaus vadinti nemokša už tokį šių žodžių tarimą. Per didelį „taisyklingumą“ draudžiame žmogui važiuoti su *taksiù* ir vaikščioti su *pensnè*.

Užsipuolę nekaltus gyvosios kalbos žodžius, griauname žmonių pasitikėjimą savo kalba, žalojame jų kalbos jausmą. Nesuprasdami, kodėl jų kalba taisoma, žmonės pradeda kalbėti ne taip, kaip yra įpratę, ir pridaro daug didesnių klaidų. Kol norminė kalba dar gali remtis gyvąja kalba ir kalbos jausmu, jį reikia ne slopinti, o palaikyti.

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА И НАРОДНОЙ РЕЧИ

Резюме

Основой и источником литературного языка является народная речь. Страстным сторонником народности литературного языка был Ю. Бальчиконис. На примерах народной речи он строил языковую практику и воспитывал чувство языка. Принцип народности языка он успешно применял во всех областях языковой деятельности.

Для современного литературного языка это не единственный принцип. Литературный язык имеет также свои ресурсы, развивается по собственным закономерностям и правилам.

[5] Krėvė V. Apsakymai ir padavimai. – V., 1955, p. 31.

Значительная часть нового поколения литературный язык усваивает без посредства традиционной народной речи, ищет новых путей в литературный язык, новых способов развития своей речи. Противопоставление язык деревни—язык города в настоящее время теряет свой смысл, актуальным становится противопоставление натурального и антилитературного языка.

Однако это не дает права недооценивать значения народной речи или, тем более, относиться к ней пренебрежительно. Такие настроения могут принести только вред: способствовать распространению ненормативных явлений в литературном языке или привести к его обеднению. К ограничению возможностей языка могут привести также его супернормализация, суперстандартизация, т. е. попытки изжить из литературного языка все, что не соответствует прямолинейным правилам. Во-первых, такие явления часто обусловлены другими, не такими формальными, закономерностями, во-вторых, в литературном языке как норма, тем более как вариант нормы, могут существовать единичные факты народной речи.